

III Meer kennis nodig over koppeling van water-opgaven en ruimtelijke ontwikkelingen

Peter van Veelen, Gemeente Rotterdam & TU Delft

Wat is de houdbaarheid van de huidige strategie voor waterveiligheid? Met deze opdracht van het Deltaprogramma gingen de deelnemers van de Biënnale-inzending Rijn-Maasdelta aan de slag. Een even doeltreffende als fascinerende opdracht. Doeltreffend omdat deze vraag het vertrekpunt vormt van het denken over toekomstige opgaven van ons waterveiligheidssysteem en ruimte biedt aan precieze analyses. Want wat is nu eigenlijk ons probleem en hoeveel respijt hebben we nog, onder veranderende omstandigheden? En welke kansen zijn er dan om mogelijke oplossingen te verbinden met ruimtelijke opgaven? De opdracht is daarnaast fascinerend omdat hij voorgelegd is aan landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen. Ontwerpers die over het algemeen goed uit de voeten kunnen met het denken in nieuwe creatieve concepten, radicale systeemwijzigingen en wervende vergezichten, maar nu met ontwerpend onderzoek op zoek moeten gaan naar de grens van het houdbare. Deze uitdaging vraagt om nieuwe vormen van ontwerpend onderzoek.

Interessante ontdekkingen

De kwaliteit van de inzendingen laat zien dat de interpretatie van de opgave per bureau verschillend is. De Urbanisten, die een inzending hebben ingestuurd voor de verstedelijkte Rotterdamse band van Dijkkring 14, zijn bewust op zoek gegaan naar verheldering van de opgave. Door een uitgebreide analyse van het huidige profiel van de waterkering,

tonen ze aan dat de waterkering bijna over de hele lengte overgedimensioneerd is en eigenlijk al functioneert als doorbraakvrije klimaatdijk. De dijk is zo sterk en intensief verweven met de bebouwde omgeving, dat het onwaarschijnlijk is dat de dijk bezwijkt bij hoge waterstanden. Bovendien zijn eventuele dijkverhogingen in de toekomst eenvoudig op te vangen binnen het huidige profiel. Dat is toch een hele geruststelling voor Rotterdam en het Deltaprogramma.

Een tweede interessante ontdekking is dat ruimtelijke ontwikkelingen en dijkversterkingen niet altijd samenvallen en in de tijd niet synchroon lopen. Op de plekken waar de dijk op lange termijn versterkt moet worden, zijn op de korte termijn juist grootschalige gebiedsontwikkelingen gepland. Het koppelen van investeringen voor waterveiligheid aan ruimtelijke ontwikkelingen lijkt in de praktijk complex. Het ontbreekt partijen vaak aan een langetermijnvisie voor de integratie van waterveiligheidsopgaven en ruimtelijke ontwikkeling. Nu nog worden kansen gemist en daardoor blijft het op orde brengen van de waterveiligheid in de toekomst kostbaar en moeizaam. Deze constatering is misschien wel één van de belangrijkste lessen voor het Deltaprogramma.

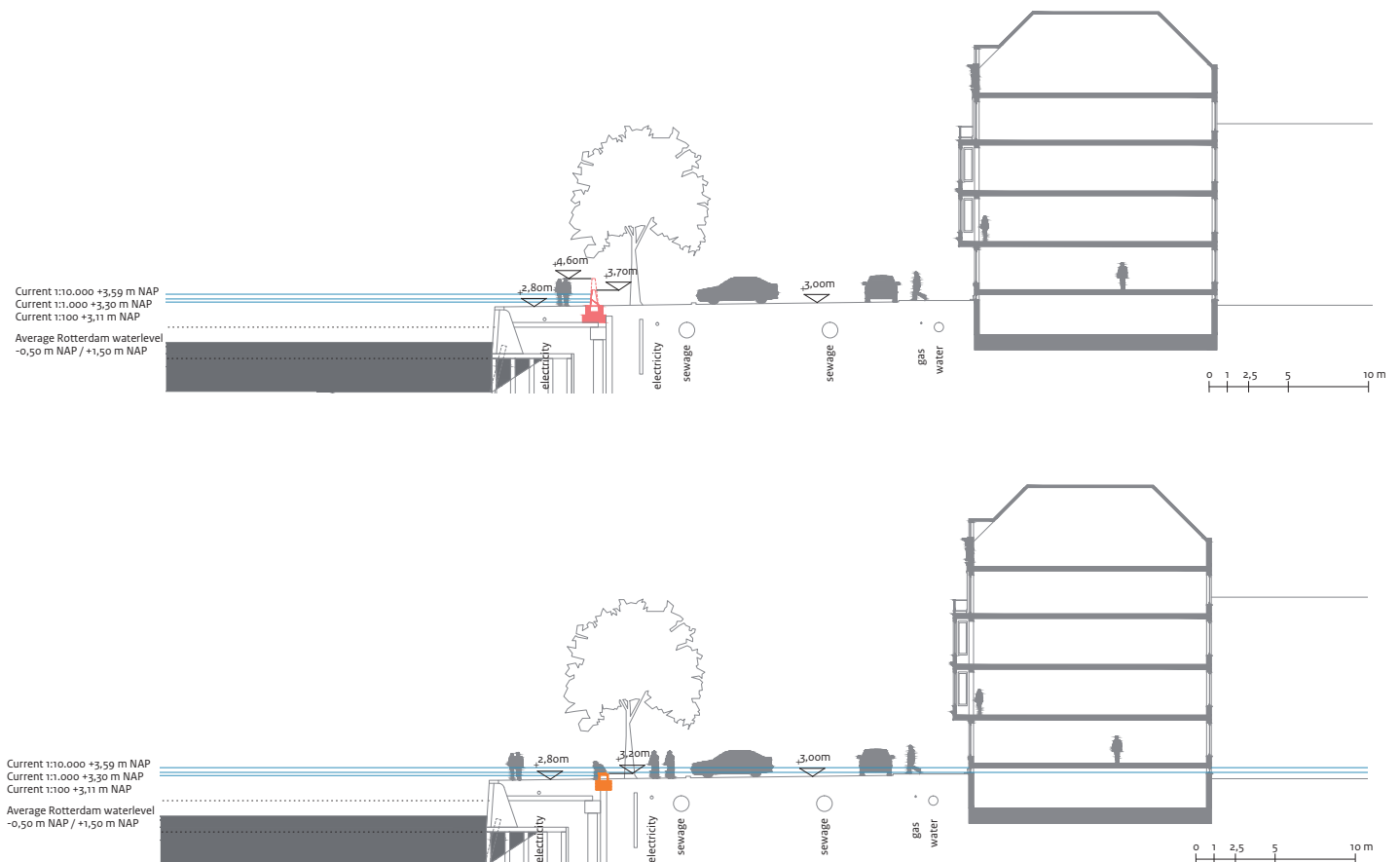
Op zoek naar de houdbaarheid

Maar hebben we nu een goed beeld van de houdbaarheid van het systeem? Met de ruimtelijke analyse van de Dijkkring 14, de analyses van D.EFAC.TO voor

Voorbeelden van kleinschalige adaptieve maatregelen voor het Noordereiland in Rotterdam

de Lekdijk en de inzending van gemeente Dordrecht, zijn de mogelijkheden en grenzen van de rekbaarheid van het watersysteem redelijk precies in beeld gebracht.

De analyses kunnen met twee aspecten worden aangevuld, die sterk sturend zijn voor het bepalen van een strategie: hoe gaan we om met de grote onzekerheid van klimaatverandering en wanneer bereiken we de grenzen van de betaalbaarheid van het systeem? Geen van de inzenders heeft onderzocht hoe de onzekerheid over de klimaatverandering van invloed is op de opgave en kansen voor de lange termijn. Juist kennis over het tijdstip waarop het systeem begint te kraken of wanneer er zich kansen voordoen, is noodzakelijk om grip te krijgen op de opgave en een voorwaarde om een strategie te kunnen bepalen. De analysemethodiek die de

Urbanisten hebben ontwikkeld voor Dijkkring 14 is een mooie eerste aanzet, maar zal verder ontwikkeld moeten worden.

In Rotterdam is met het onderzoek 'Adaptieve Strategieën' voor de buitendijkse gebieden geoefend met een methode om deze onzekerheid een plek te geven. Door de ruimtelijke analyses van het overstromingsrisico van buitendijkse gebieden af te zetten tegen de verschillende klimaat-scenario's, is inzicht verkregen in het moment waarop ingegrepen moet worden. Maar ook wat de houdbaarheid van de voorgestelde maatregelen is. De situatie op het Noordereiland is bijvoorbeeld voor de komende 20 tot 40 jaar op te lossen door de gevels waterdicht te maken. Dat is kennis waar een wethouder of een gebiedsontwikkelaar op kan anticiperen.

Grootste uitdaging

En dan de kosten. Is de toekomstige opgave niet eerder het beteugelen van extreem hoge kosten voor waterveiligheid, in een tijd van teruglopende overheidsbudgetten en een onbetaalbaar dijkversterkingsprogramma? De inzending van D.EFAC.TO voor de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden zet deze discussie op scherp door de vraag te stellen hoe lang het nog haalbaar is om miljoenen te investeren in dijkversterking. Het onderzoeken van de rek in de betaalbaarheid van het systeem en het managen van deze maatschappelijk gevoelige afwegingen, is misschien wel de grootste uitdaging voor het Deltaprogramma.

De belangrijkste conclusie uit het ontwerpend onderzoek is dat het koppelen van waterveiligheidsopgaven en ruimtelijke processen alleen succesvol kan zijn als er bij ruimtelijke ontwikkelingen veel meer aandacht komt voor het borgen van langetermijnkeuzes van waterveiligheid. Om andere partijen bij de uitvoering van waterveiligheid te betrekken, is het van belang om exacte kennis te hebben over opgaven, kwetsbaarheden en gedetailleerde ontwerpoplossingen van binnen- en buitendijks gebied. Geen enkele gebiedsontwikkelaar of gemeentelijke beleidsmaker zal zich druk maken over een wat abstracte opgave van waterveiligheid, hoe urgent ook. Maar hij weet wel creatieve oplossingen te vinden voor concrete opgaven als het verhogen van de dijk of het adaptief maken van bebouwing in de buitendijkse gebieden. Zeker als dit op korte termijn een financieel voordeel oplevert. Daarbij is de nauwkeurige blik van de Urbanisten en D.EFAC.TO waardevol, omdat het kennis oplevert op een niveau waar andere ontwikkelende partijen iets mee kunnen.

Kansen bij lokale adaptatie

Als het Deltaprogramma serieus werk wil maken van de ambitie om huidige en toekomstige wateropgaven te koppelen aan ruimtelijke ontwikkelingen, is het verder ontwikkelen van kennis over het koppelen van beide processen noodzakelijk. Daarbij ontbreekt het nu vooral aan kennis over de financiële verevening tussen de verschillende partijen, de vraag hoe de korte- en langetermijnbelangen gekoppeld kunnen worden en hoe omgegaan moet worden met de onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen. Maar het vraagt ook om creatieve oplossingen voor bijvoorbeeld adaptieve bouwregels in het bouwbesluit. Rotterdam en Dordrecht zijn al op verschillende manieren bezig met het in de praktijk vormgeven van lokale adaptatie. Uit deze eerste pilots kan steeds de conclusie worden getrokken dat er een wereld te winnen is door waterveiligheid samen met andere stakeholders vorm te geven. Dat betekent echter niet dat Rotterdam en Dordrecht zichzelf wel redden. Het blijft van groot belang dat het Deltaprogramma blijft investeren in kennis, innovaties in beleid, maar ook in medefinanciering van slimme lokale adaptieve oplossingen. Een deltabeslissing Rijn-Maasdelta die deze koers omarmt, zou een belangrijke stap zijn.